

ПРОГНОЗНА ОЦІНКА СУЧАСНОЇ КОНФЕСІЙНОЇ СТРУКТУРИ НАСЕЛЕННЯ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Розглянуто основні положення віровчення релігійних та конфесійних напрямків, представлених в Тернопільській області. Встановлено особливості геопросторової організації релігійних та конфесійних об'єднань в регіоні. З'ясовано основні тенденції зміни конфесійної структури населення та спрогнозовано зміни релігійної ситуації в області.

Ключові слова: релігія, конфесія, церква, конфесійна структура, релігійна організація, прогнозна оцінка.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Невід'ємною складовою існування людської цивілізації є релігійні вірування. У всіх соціальних спільнотах вони виконували та виконують функцію пріоритету, на який слід орієнтуватись у всіх сферах життя кожної окремої людини. В умовах національно-культурного ренесансу суспільна позиція в Україні зазначала суттєвих змін стосовно релігії внаслідок культивування ідеї свободи совісті.

Реалізація ідеї свободи совісті в країні здійснюється впродовж короткого періоду часу, тому недослідженими та актуальними залишаються багато питань оцінки конфесійного складу населення, зокрема Тернопільської області як однієї із непростою конфесійною історією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Будь-яка релігійна традиція є своєрідним засобом передачі того чи іншого типу внутрішнього світу людини. Більшість вчених, зокрема В. Бондаренко, Н. Дудар, В. Євтух, В. Заремба, С. Здіорук, В. Наулко сходяться на тому, що лише людській спільноті-засновниці зрозумілі мова та символи, нею синтезовані у релігійне віровчення. П. Павленко підсумовуючи, додає, що історії невідомі безрелігійні культури.

Питаннями ідентифікації та правового статусу релігійних об'єднань займались: Н. Стоколос, Я. Стоцький, Л. Филипович та ін. Прикладні аспекти в галузі міжконфесійних відносин відображені в працях П. Павленка, О. Уткіна, П. Яроцького та ін. Однак, згадані праці носили здебільшого узагальнюючий характер, досліджували релігійну структуру населення в цілому в державі, натомість регіональні дослідження майже не проводились. За таких умов доцільним є вивчення конфесійного складу населення Тернопільської області останніх років, яка впродовж історичного розвитку перебувала в складі кількох держав – носіїв різних конфесійних напрямків. Заповненню прогалини в дослідженнях з цієї проблематики слугуватиме пропонування наукова робота.

Формулювання цілей статті. Метою дос-

лідження є аналіз сучасної конфесійної структури населення Тернопільської області та оцінка її зміни на близьку перспективу. Для реалізації поставленої мети визначено наступні завдання: шляхом осмислення та ідентифікації суті понять "релігія", "конфесія", "церква" проаналізувати основні положення віровчення різних релігійних та конфесійних напрямків, представлених в Тернопільській області; встановити особливості геопросторової організації релігійних та конфесійних об'єднань в регіоні; з'ясувати основні тенденції зміни конфесійної структури населення; спрогнозувати зміни релігійної ситуації в регіоні.

Виклад основного матеріалу. Становлення української державності як поштовх та умова національно-культурного ренесансу видозмінило суспільну позицію стосовно релігії через призму здійснення суспільством ідеї свободи совісті. Остання передбачає вільне право кожного у виборі ціннісних орієнтирів і світоглядних ідей [13, с.131]. Нею визначається право особи на прийняття релігійних канонів чи неприйняття, а відтак, на право вільного вибору належності (чи неналежності) до релігійної організації, течії, напрямку, конфесії [13, с.131].

Феномен релігії, присутній в сучасному суспільстві, визначає складну градацію релігійних вірувань. На думку Л. Шкляра, можливість самоусвідомити себе людству дають національність та релігійність, ширше – етнічність та релігія [7, с.107]. Вони настільки універсальні, що забарвлюють всі процеси людського буття.

Питаннями розробки термінології з даної тематики займалось багато вчених, зокрема С. Здіорук, М. Степико, Л. Филипович, Л. Шкляр [14, с.23]. В їхньому доробку понад 300 визначень поняття "релігія", а також понять "конфесія", "церква", які є засадничими у нашому дослідженні.

Передусім варто зазначити, що більшість вчених *релігію* розглядають як богоспілкування, віру людини в щось надприродне [1, 5, 8,

12]. Окремі дослідники тлумачать релігію як світогляд, систему моральних відносин і практик особи, групи, будь-якого об'єднання людей, суспільства, народу, які утворюються у відповідності до віри в Бога чи богів, встановлюють культ богослужінь та обрядових правил і приписів, таїнств і дій. Богослови стверджують, що релігія – це зв'язок людини з Богом (від латинського – religio – зв'язую).

У найбільш загальному розумінні, **релігія** – це одна з форм суспільної свідомості, форма духовно-практичного освоєння світу. Найбільш вичерпним на сьогодні є тлумачення поняття "релігія" Л. Шевчук (1999). Вона визначає релігію як комплекс явищ і об'єктів, що охоплює: 1) ідеї, погляди, уявлення про Бога чи Вищі сили; 2) віру в Бога чи Вищі сили; 3) емоції людини (переживання, настрої); 4) культові дії (молитви, обряди, свята, богослужіння); 5) спосіб життя (традиції, стереотипи мислення, поведінка, пости); 6) організації, що об'єднують віруючих; 7) культові споруди (храми); 8) інфраструктурні елементи, що забезпечують релігійне життя (видавництва, навчальні заклади тощо).

Відтак, релігія – складний духовний феномен, який не лише відображає віру людини в Бога, але і слугує для неї засобом спілкування з Богом. Вона в суспільстві виконує ряд функцій (рис. 1).

Натомість, термін "*конфесія*" (від латин. –

визнання, сповідь) визначає приналежність особи до будь-якої церкви, релігійної організації, що має своє віровчення, культову практику та організаційну структуру. Інша назва – релігійна деномінація. В свою чергу, *церква* – це самостійна релігійна організація, об'єднання віруючих певного віросповідання для задоволення релігійних потреб відповідно до встановлених канонічних правил.

У світі налічується багато релігій. Релігія як морально-етичний та культурний скарб здатна виконувати роль соціального контролю, особливо зважаючи на слова американського соціолога Дж. Йінгера про те, що релігія є частиною системи, на яку впливають і яка сама впливає на економічні й політичні процеси суспільства, сімейні структури, технологію, природу спілкування [1, с.14].

Засновники різних релігій та їх послідовники-адепти по-різному трактують природу світу й природу духовного життя. Але всі вони єдині щодо моральних засад життєдіяльності людства і наголошують на небезпеці орієнтації людей на матеріальне благополуччя, відтак можна припустити, що вибір певної церкви вірянном зумовлюється кількома чинниками: 1) особливостями обряду; 2) вигідними для практикування догматичними особливостями; 3) високим об'єктивним авторитетом служителів.

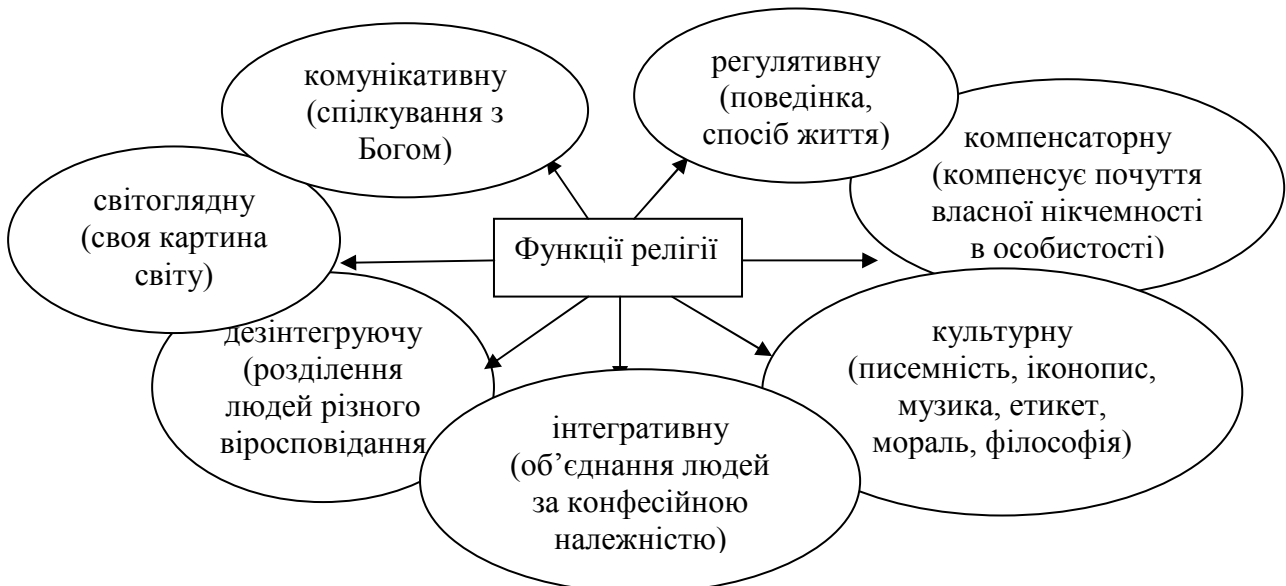

Рис. 1. Функції релігії.

Розширення релігійної мережі в державі чи її регіоні в сучасному світі є виявом неухильного дотримання свободи совісті та релігійних організацій по відношенню до всіх громадян.

Зміни в сфері релігійно-церковного життя супроводжуються необхідністю реального забезпечення вільного вибору, свободи бути віруючим чи вільнодумцем, а також наданням всім

конфесіям рівних прав та можливостей, що значно модифікує конфесійну ситуацію. Імігранти, в тому числі мігранти-релігійні місіонери, роблять розвиток релігійно-інституційного процесу динамічним, що одночасно видозмінює конфесійну ситуацію.

На сьогодні Україна – багатоконфесійна держава, де офіційно станом на 01.01.2008р. діяло більше 25 тис. релігійних громад, 82 конфесії, напрямів та тлумачень. Найпомітніші серед них: УПЦ, УПЦ-КП, УАПЦ, РКЦ, ЄХБ, ХВС, АСД, свідки Єгови. Сукупно названі конфесії об'єднували 97,1% прихожан України. Подібним є конфесійний склад населення і Тернопільської області. Дослідження причин динамічних процесів у релігійній сфері спробуємо віднайти у віровченні окремих релігій та конфесій.

Православ'я як напрям християнства ґрунтується на вірі в божественне одкровення, що втілене в догматах. На відміну від католицизму, православ'я не відмовилося від жодного з догматів і не додало жодного нового. Однак, в наш час завдання православної церкви певною мірою переосмислюються з метою більш активної її участі у розв'язанні світових суспільно-політичних та соціально-економічних проблем. Її основні канонічні норми та інститути:

- ієрархічне священство, що має 3 ступені: єпископ, пресвітер, диякон;
- інститут чернецтва, запроваджений у IV ст. і трансформований у т. зв. чорне духовництво;
- установлені календарні пости: Великий, Петровий, Успенський, Різдвяний.

Основним і єдиним універсально авторитетним догматичним документом є Нікео-Цареградський символ віри, основними постулатами якого є: спасіння через сповідання віри "в єдиного Бога"; єдність Осіб Святої Трійці: Бог Отець, Бог Син, Святий Дух; сповідання Ісуса – Христом, Господом і Сином Божим; Боговтілення; віра в тілесне воскресіння, вознесіння і майбутнє друге пришестя Ісуса Христа і "життя в майбутньому віці"; необхідність належати до Церкви для спасіння (9-й член Символа); віра в святість Церкви; голова Церкви – Ісус Христос (Еф 5.23); віра в ангелів і молитовне заступництво святих.

Основні канонічні норми та інститути на рівні із символом віри є основними атрибутивними ознаками православного християнина.

Українська греко-католицька церква (УГКЦ) – уніатська церковна організація, яка виникла в результаті підписання Берестейської

унії у 1596 р. та остаточно оформилася в Львові у 1700 р. Умови унії передбачали, що православні віруючі і духовництво зберігають традиційні обряди і мову богослужінь, проте визнають владу Папи і папську догматику. На наших теренах, які багато років знаходилися під владою католиків, УГКЦ поступово укоренилася і стала для більшої частини населення традиційною, хоч Закони України не поділяють релігії на традиційні і нетрадиційні, історичні і нові, домінуючі і не домінуючі, більшість і меншість за релігійною ознакою, що є абсолютно справедливою та демократичною нормою [2, с.108].

Відмінною рисою УГКЦ є ведення богослужінь за католицьким календарем українською мовою. УГКЦ намагається увійти з православними в тісне спілкування, в своїх періодичних виданнях наполегливо проповідуючи єкуменізм (всехристиянську єдність), що приваблює багатьох новонавернених.

Католицизм – напрям християнства, який має багато спільного з православ'ям і водночас відрізняється від інших напрямів у християнстві системою віровчення, культу, своєрідними засобами пристосування до стрімкої зміни соціальних діяльностей і нової релігійної свідомості. Відтак, швидко реагує на соціально-культурні запити людей і розширює таким чином число своїх прихожан. Послідовники католицизму визнають Святе Письмо, однак доповнили "Символ віри" новими догматами. Специфічними рисами католицизму є:

- догмат про непогрішимість Папи Римського, прийнятий 1870 р.;
- догмат про "чистилище", як місце між пеклом і раєм, що дає змогу очиститися від гріхів, прийнятий у 1439 р. на Флорентійському соборі;
- цілібат – обов'язкова безшлюбність духовництва;
- догмат про особливу роль духовенства, яке має значні переваги перед мирянами в питаннях Божої милості;
- відсутність багатоденних постів: "приборкування плоті" рекомендується тільки в середину першого тижня Великого посту, у Страсну п'ятницю, у переддень Успення і Різдва.

Протестантизм – найбільш гнучка й витончена форма християнства. Особливості ідеології та орієнтації сучасного протестантизму зумовлені історією його виникнення і подальшого розвитку.

Людина для протестантизму уже не є ланкою в ланцюзі надособистої спільності, а інди-

відуалізація проявляється у тому, що людина зі своєю індивідуальною своєрідністю включається у релігійне переживання. Наприклад, якщо православ'я і католицизм регламентують систему постів, то протестантизм пропонує кожному вирішувати це питання, виходячи з власних смаків, уподобань, звичок. Зазнала змін у протестантизмі і сама ідея Бога. З погляду протестантської ідеології, Бог існує тому, що він потрібен людині, котра в нього вірить. Догматичні особливості протестантизму визначаються наступними принципами:

- врятування власною вірою;
- пастирство всіх віруючих;
- винятковий авторитет "священного писання".

У протестантизмі значно спрощено культ через скасування облачення священників, коштовного оздоблення церков, дзвонів, вітарів, ікон. Прихильники протестантизму не поклоняються мощам святих, не відзначають багато свят, спеціальних служб, пов'язаних із вшануванням святих. Головна увага відводиться Новому завіту. Людина одержує спасіння і виправдання від Бога не власними ділами, а через віру в жертву, принесену Христом на Голгофському хресті. Обряд хрещення відправляється над дорослими після відповідної релігійної підготовки і символізує "духовне відродження" і прийняття до спільноти.

У протестантських церквах панують спокій і діловитість, відсутні гострі протиріччя між громадами, активно ведеться релігійно-просвітницька, морально-виховна, місіонерська та

благодійна робота. Найбільше поширені такі протестантські церкви:

- **церква євангельських християн-баптистів (Союз ЄХБ України)**, що приваблює людей своїми моральними нормами, які є певною концепцією практичної діяльності і поведінки людей;

- **церква адвентистів сьомого дня (АСД)**, послідовники якої визнають щонедільне свято суботи;

- **церква християн віри євангельської (ХВЕ, або п'ятидесятники)**, послідовники якої вірять у можливість сходження до них Святого Духу і безпосередньо спілкування з Богом, з надією одержати від нього дари Святого Духу: здібності до вивчення інших мов, пророкування, зцілення;

- **церква Свідків Єгови**, послідовники якої визнають єдиного бога Єгову і готуються до армагеддону – кінця світу, вважаючи, що спасеться 144 тисячі обраних;

- **харизматичний рух**, послідовники якого визнають особливі дарунки Святого Духа, вилиті ним на апостолів та практикування глосолалії як богоданної здатності молитися на невідомих мовах.

Релігія та Церква залишаються атрибутивною ознакою способу життя більшості населення краю, що засвідчують обраховані показники релігійної активності населення (табл.1). Вони є більшими, ніж у центральному та південно-східному регіонах України, де на 10 тис. осіб припадало відповідно 4 та 2,4 громади [1, с.11].

Таблиця 1.

Релігійність населення тернопільської області станом на 01.01.2008р.*

Райони	Релігійність населення	Райони	Релігійність населення
Бережанський	19,11	Лановецький	22,52
Борщівський	14,73	Монастирський	16,79
Бучацький	17,82	Підволочиський	25,04
Гусятинський	15,56	Підгасцький	19,20
Заліщицький	17,57	Теребовлянський	18,66
Збаразький	15,74	Тернопільський	14,96
Зборівський	25,08	Чортківський	13,10
Козівський	13,38	Шумський	22,73
Кременецький	14,89	м. Тернопіль	3,53

*Таблиця складена за даними управління у справах релігій Тернопільської обласної держадміністрації.

Конфесійна ситуація в Тернопільській області кінця ХХ ст. – поч. ХХІ ст. була наслідком впливу чинників історичного, політичного, етнічного, ідеологічного, культурного характеру, які на певних етапах формування та розвитку території взаємно доповнювали або обумовлювали один одного. Зміна інституційної мережі різних християнських організацій

регіону під впливом згаданих факторів еволюціонувала впродовж періоду їх становлення і до сучасності.

Формування українського етносу відбувалось в умовах прийняття та поширення християнства, зокрема православ'я. В силу геополітичного положення території сучасної Тернопільської області, православна віра в регіоні

після розпаду Галицько-Волинського князівства зазнала зазіхань. Втрата державності та суверенітету в 1340 р. і відповідно анексія земель краю, призвели до польської колонізації та витіснення православ'я. Меншою мірою ці процеси зачепили північні райони області, які внаслідок II поділу Речі Посполитої потрапили під владу царської Росії. Оскільки панівною релігією останньої було також православ'я, тому православні жителі підросійських районів відкрито сповідували батьківську віру.

На окупованих землях Росія силою впроваджувала російське православ'я. В 1795 р. Катерина II порушила гарантії уніатів, які вона дала під час поділів Польщі, своїми новими наказами вимагаючи, щоб усі хто перейшов на

унію після 1596р., повернулися до православ'я, а також ті церкви, що збудували ще православні, мали їм бути також повернені [10, с.20]. Наступним історичним кроком, який великою мірою трансформував релігійно-церковну ситуацію в регіоні було підписання Люблінської унії, в результаті чого панівною релігією українського населення став греко-католицизм.

Національно-релігійні традиції населення області визначили особливості конфесійної ситуації, викликані виключною присутністю до початку ХХ ст. та принаймні відносним переважанням православ'я у північно-східних районах в минулому підросійських (табл. 2).

Таблиця 2.

Конфесійна структура населення Тернопільської області станом на 01.01.2008р.*

Райони	Структура релігійних громад за основними конфесіями, %						
	УГКЦ	УАПЦ	УПЦ-КП	УПЦ	РКЦ	Протестанти	Інші
Бережанський	63	24	3	4	2	4	–
Борщівський	52	32	2	2	9	3	–
Бучацький	45	11	30	5	4	5	–
Гусятинський	59	4	14	10	10	3	–
Заліщицький	61	31	2	–	3	3	–
Збараський (кол. терит. Польщі)	52	31	5	2	3	7	–
Збараський (кол. терит. Росії)	–	13	25	35	–	27	–
Зборівський	82	7	6	–	2	3	–
Козівський	86	6	–	–	2	6	–
Кременецький	1	5	25	46	1	22	–
<i>Продовження таблиці 2</i>							
Лановецький	–	1	61	7	–	31	–
Монастирський	78	13	–	–	5	4	–
Підволочиський	42	35	6	–	11	6	–
Підгаєцький	74	24	–	–	2	–	–
Теребовлянський	59	27	6	–	5	3	–
Тернопільський	77	8	10	–	3	3	–
м. Тернопіль	30	13	16	2	2	34	3
Чортківський	52	12	22	–	10	3	1
Шумський	–	6	8	68	1	17	–
Всього	49	19	12	7	5	8	–

*Таблиця складена за даними управління у справах релігій Тернопільської обласної держадміністрації.

Таким чином релігійне життя в області складається в умовах складної конфесійної мозаїчності православ'я. В краї функціонують: УПЦ, УАПЦ та УПЦ-КП, УПЦ-МП. Зважаючи на те, що в області в 2006 р. приблизна кількість віруючих УГКЦ становила 46,5%, УАПЦ – 17,0%, УПЦ-КП – 13,0%, УПЦ – 7,3%, РКЦ – 5,2%, протестантських громад – 10,5% від загальної кількості віруючих, переконлива більшість населення сповідує православ'я. Впродовж 1999-2006 років свої позиції в краї послабили: УГКЦ на 12,6%, УПЦ на 1,8% та УАПЦ на 1%, натомість, підсилили – протестантські церкви на 8,7%, РКЦ на 4,2% та УПЦ-КП –

2,1% (табл. 3).

Загалом, кількісне зростання православних релігійних організацій за 1999-2006 р.р. сягнуло 7% (табл. 6).

Виключенням із загальної ситуації в період 1999-2006 років стала УАПЦ, чисельність громад в якій зменшилася на 9,6% з 292 до 281 (табл. 3). Стосунки УАПЦ та УГКЦ можна визнати настороженими, особливо через майнові суперечки та напружені через канонічну підпорядкованість УГКЦ. Ці факти деструктивно впливають на прихожан, деякі з яких стають прихильниками інших конфесій. Якщо подібні процеси продовжуватимуться й надалі,

число вірян УАПЦ і УГКЦ зменшуватиметься.

Таблиця 3.

Православні релігійні організації в Тернопільській області *

Форми релігійних організацій	Роки							
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Релігійні організації УПЦ								
Всього, у тому числі:	114	113	117	119	121	121	122	123
управління, єпархії, дієцезії	1	1	1	1	1	1	1	1
громади	109	108	112	113	115	115	117	118
монастирі	2	2	3	3	3	3	3	3
духовні навчальні заклади	2	2	1	2	2	2	1	1
Релігійні організації УПЦ-КП								
Всього, у тому числі:	178	196	200	207	210	210	213	219
управління, єпархії, дієцезії	2	2	2	2	2	2	2	2
громади	174	192	196	201	204	205	207	213
монастирі	—	—	—	2	2	1	2	3
духовні навчальні заклади	2	2	2	2	2	2	2	2
Релігійні організації УАПЦ								
Всього, у тому числі:	295	283	284	288	289	290	290	286
управління, єпархії, дієцезії	1	1	1	1	1	1	1	1
громади	292	280	281	285	286	286	286	281
монастирі	—	—	—	—	—	1	1	2
духовні навчальні заклади	1	1	1	1	1	1	1	1

*Таблиця складена за даними управління у справах релігій Тернопільської обласної держадміністрації.

Таблиця 4.

Кількість православних релігійних організацій в Тернопільській області *

Форми релігійних організацій	Роки							
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Всього, у тому числі:	587	592	601	614	620	621	625	628
управління, єпархії, дієцезії	4	4	4	4	4	4	4	4
громади	575	580	589	599	605	606	610	623
монастирі	2	2	3	5	5	5	6	8
духовні навчальні заклади	5	5	4	5	5	5	4	4

*Таблиця складена за даними управління у справах релігій Тернопільської обласної держадміністрації.

В середовищі УПЦ-КП є ряд проблем, пов'язаних із створенням "штучних" релігійних громад випускниками семінарий, які повертаються із півдня та сходу країни. Не додає значущості церкві й те, що ріст релігійних організацій відбувається здебільшого за рахунок релігійних громад інших конфесій і спроб захоплення культовий споруд, якими користуються інші релігійні об'єднання. За таких обставин чисельність віруючих ймовірно зростатиме не значно.

Позиція керівництва УПЦ визнає за собою право як єдина в Україні канонічна православна церква об'єднати всі інші церкви через їх покаяння. Відтак, і серед прихожан УПЦ панує роздратування в тих населених пунктах, де існує кілька православних громад. Зростання приходів УПЦ стримують відцентрові антидержавницькі настрої, введення богослужінь не національною мовою. Отже, розширення релігійної мережі УПЦ за таких обставин,

ймовірно, відбуватиметься незначними темпами.

Географія УГКЦ найбільш значна на землях, що підпали під Австро-Угорську монархію, де становище греко-католицької церкви визначив підписаний в 1862р. договір — "Конкордія", яким проголошено рівноправність римо- та греко-католиків [10, с.25]. Натомість, "возз'єднавчі" процеси на волинських землях краю із затвердженням у березні 1839 р. "Синодального акту" вилились у насильницьку ліквідацію УГКЦ [9, с.34].

В період окупації території регіону II Річчю Посполитою (1918-1939рр.), державний кордон між Австро-Угорщиною та Російською імперією чітко розмежував греко-католиків та православних. Майже всі греко-католики мешкали там, де владарювала Австро-Угорщина, натомість, православні — на підросійських землях [9, с.108]. Таке конфесійне розмежування у вигляді т. зв. "сокальського кордону",

що проходив по лінії Збараж-Броди-Радехів-Сокаль-Рава Руська-Любачів, було наслідком дотримання принципу "cuius regio eius religio" ("чия земля того й релігія"). Тут мешкало 51%-69% греко-католиків, 0,2%-0,6% православних. На протилежному його боці по лінії Кременець-Дубно-Горохів-Володимир жителями були 18-80% православних і 0,1-1,7% греко-католиків від загальної кількості населення [9, с.108].

За авторитетом та ступенем впливу на віруючих Тернопільської області домінуюче положення має УГКЦ, яка за період з 1991-2008

відновила свою довоєнну структуру з деяким перевищенням за період 1999-2006 р.р. (табл. 5). В дусі кращих традицій УГКЦ здійснюється підготовка священників у Тернопільській вищій духовній семінарії імені Патріарха Йосипа Сліпого (кращі випускники їдуть на стажування в Рим та Люблін), координація організації "Українська молодь – Христові", робота недільних шкіл, проведення щорічних молодіжних прощ у с. Зарваниця Терехівського району, видання газети "Божий сіяч".

Таблиця 5.

Кількість релігійних організацій УГКЦ в Тернопільській області *

Форми релігійних організацій	Роки							
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Всього, у тому числі:	750	757	763	772	774	777	779	781
управління, єпархії, дієцезії	2	2	2	2	2	2	2	2
громади	732	739	745	750	751	753	755	757
монастирі	13	13	13	17	17	18	18	18
духовні навчальні заклади	3	3	3	3	3	3	3	3

*Таблиця складена за даними управління у справах релігій Тернопільської обласної держадміністрації.

З огляду на активну діяльність УГКЦ зменшення чисельності, зафіксоване в 2006 р. проти 1999р. на рівні 12,1%, ймовірно сповільнилося.

Поширення католицизму на території Тернопільської області обумовлене присутністю польської етнічної групи. Перші поселенці-поляки з'явилися в регіоні ще за часів Галицько-Волинського князівства в якості заможних торговців. Польська присутність починаючи з 1340 року виявилася державницькою, що супроводжувалася наступною тривалою експансією римо-католицької віри. Її носіями стали також ті поляки, які емігрували на наші землі в числі осадників впродовж 20-30-х років ХХ ст. Здебільшого вони та їхні нащадки, яких не зламав "войовничий атеїзм" та антиатеїзм, сповідують або бажають сповідувати римо-католицьку віру. Маються на увазі ті населені пункти, в яких римо-католицька церква залишається позбавленою матеріальної бази, а віруючі – можливостей задоволення своїх релігійних потреб.

Відтак, географія римо-католицизму на Тернопільщині пов'язана із наявністю польської етнічної меншини серед населення всіх районів регіону, в яких зареєстровані релігійні громади та організації РКЦ. Станом на 01. 01. 2008р. поодинокий виняток становив Лановецький район, де конфесійна структура населення характеризувалась відсутністю римо-католицьких парафій, оскільки чисельність осіб польської національності виявилася меншою від

необхідної для реєстрації релігійної організації (менше 25 осіб) згідно чинного законодавства (ст.14 Закону України "Про свободу совісті та релігійні організації"). Найбільш насиченою географія римо-католицьких громад була і залишається в тих районах, де частка польського етносу в населенні виявляє найбільші показники – Підволочиський, Гусятинський, Чортківський, Борщівський (табл. 2).

Розширення релігійної мережі РКЦ є значним і одночасно виваженим, оскільки православно-католицькі угоди засуджують прозелітизм (навернення у нову віру) та вимагають права "канонічної традиції". Відтак, місіонери РКЦ проводять евангелізацію, тобто навернення до християнства невірних. Римо-католицьку церкву станом на 2006 рік репрезентують 87 релігійних організацій проти 73 у 1999 (табл.6).

Характерною рисою РКЦ є двомовність богослужінь, спрямована на українізацію церковного життя та тісну соціальну прив'язку до українського підгрунтя. РКЦ не тільки вдало уникає будь-якої участі в міжконфесійних та міжцерковних конфліктах в області, а й намагається відігравати роль посередника у вирішенні конфліктів, як в межах православно-католицького співіснування, так і в позакультовій діяльності. Соціальна доктрина католицької церкви у наш час істотно оновлюється. Розробляються теології земних реальностей, серед яких теологія промислового підприємства, теологія вільного часу і т. д. Католицька церква

має суттєвий вплив на духовне життя багатьох людей. В цьому контексті найбільш вагомим є внесок Конгрегації пропаганди віри, як складової установ Ватикану. Під впливом її діяльності не тільки католики, а й представники інших

релігійних напрямків (наприклад, баптисти) подають значну матеріальну допомогу у створенні мережі семінарій, університетів, середніх шкіл, що виховують місцеве населення у дусі католицького віровчення.

Таблиця 6.

Кількість релігійних організацій РКЦ в Тернопільській області *

Форми релігійних організацій	Роки							
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Всього, у тому числі:	73	73	75	79	82	86	86	87
управління, єпархії, дієцезії	—	—	—	—	—	—	—	—
громади	70	70	71	75	77	79	79	80
монастирі	3	3	4	4	5	7	7	7
духовні навчальні заклади	—	—	—	—	—	—	—	—

*Таблиця складена за даними управління у справах релігій Тернопільської обласної держадміністрації.

Перспектива присутності римо-католицизму в конфесійній структурі населення Тернопільської області визначатиметься чисельністю етнічних поляків. Зважаючи на масштаби асиміляційних процесів в польських родинах, особливо другого-третього покоління, які на сьогодні складають лівову частку польського населення краю, частка римо-католицьких громад в релігійно-церковному житті Тернопілля поступово зменшуватиметься. Цю ситуацію ускладнюватиме активна прозелітична діяльність інших християнських конфесій.

Подібно до того, як окремі князівські родини боронили православну віру від католицизму – католицька церква в Європі намагалась не допустити поширення протестантизму. Вигнанці-протестанти вже в XVI ст. з'явилися на Тернопільщині [5, с.438]. Найбільшим ареалом поширення протестантських громад залишається у північно-східних районах області, де протестантизм має давнє історичне коріння, а також у місті Тернополі, що є наслідком прозелітичної діяльності неопротестантських організацій. Серед причин зростання протестантських організацій члени новітніх релігій називали: а) недосконалість (застарілість) традицій-

ного віровчення; б) формальність проведення богослужінь; в) особиста поведінка священнослужителів; г) прагнення до самопізнання, самовираження; д) вплив проповідника неоконфесій. Деякі вчені з цього приводу стверджують факт “спокусливого” впливу на новонавернених вірних неохристиянських громад ідеї універсальності та космополітичності їхніх віровчень, яка є близькою для людей на пострадянському просторі. Тому темпи приросту протестантських громад на території області впродовж останніх років є вищими у порівнянні з іншими

Частково це зумовлено залученням тих поколінь, які виростили у протистоянні до релігії. Цей прошарок населення потенційно обиратиме між УГКЦ і протестантським віровченням. Останнє має низку привабливих аспектів, як догматичних так і обрядових; у протестантських церквах активно ведеться релігійно-просвітницька, морально-виховна, місіонерська та благодійна робота. Протестантські напрямки в 2006 р. об'єднують 176 організацій проти 125 в 1999 р (табл. 7). Найбільш чисельними (67%) є громади ХВС та ЄХБ.

В середовищі віруючих-харизматів тради-

Таблиця 7.

Кількість протестантських релігійних організацій в Тернопільській області *

Форми релігійних організацій	Роки							
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Всього р/о, у тому числі:	125	131	143	155	155	168	173	176
управління, єпархії, дієцезії	—	—	2	2	2	3	3	4
громади	123	129	139	150	150	161	156	168
місії	1	1	1	1	1	1	1	1
духовні навчальні заклади	1	1	1	2	3	3	3	3

*Таблиця складена за даними управління у справах релігій Тернопільської обласної держадміністрації.

ційно широко поширена добродійність, посильна участь у соціальних проектах за місцем П'ятидесятницько-харизматичні організації

безкоштовно допомагають наркоманам й алкоголікам позбутися залежності. Така діяльність не проходить повз увагу не лише віруючих,

але й невірних людей і сприяє чисельному зростанню протестантських конфесій та розширенню масштабів діяльності. При збереженні зазначених тенденцій розвитку частка протестантських громад неухильно зростатиме.

Висновки. На сучасному етапі національно-духовного відродження краю вагоме місце посів феномен релігії, що визначає складну градацію релігійних організацій, 99,5% прихожан яких репрезентують християнське віровчення. Проте як зовнішня, так і внутрішня "політика" всередині церков визначатимуть міграційні процеси серед прихожан. Зокрема, в середовищі православних церков існує ряд проблем й за таких обставин чисельність віруючих, ймовірно, зростатиме не значно. Географія

римо-католицизму на Тернопільщині пов'язана із наявністю польської етнічної меншини, відтак, перспектива його присутності визначатиметься чисельністю етнічних поляків, у родинях яких спостерігається значні асиміляційні процеси. Темпи приросту протестантських громад впродовж останніх років є вищими і ця тенденція зберігатиметься за умов кризових явищ як в суспільно-політичному житті, так і "традиційних" церквах. Дотримання ідеї свободи совісті в сучасних умовах, коли активізувались імміграційні процеси може стати міною сповільненої дії та значно трансформувати конфесійну структуру населення області через присутність послідовників Будди, Аллаха, Крішні та ін.

Література:

1. *Бондаренко В.* Специфіка сучасної релігійної ситуації в Україні / *В. Бондаренко* // Релігійна свобода. Релігія і церква в Україні: уроки минулого і проблеми сьогодення. Зб. наук. Праць №7. – К.: Світ знань, 2003. – С.9-19.
2. *Енциклопедія Українознавства. Загальна частина.* – Київ, 1995. – 800с.
3. *Євтух В. Б.* Національні меншини – об'єкт державної етнополітики / *В.Б. Євтух* // УІЖ, 1997. – №3. – С.3-9.
4. *Здіорук С. І.* Проблеми гармонізації суспільно-релігійних відносин в Україні / *С.І. Здіорук* // Релігійна свобода. Релігія і церква в Україні: уроки минулого і проблеми сьогодення. Зб. наук. праць №7. – К.: Світ Знань, 2003. – С.168-173.
5. *Ковальчук А. С.* Географія релігії в Україні. Монографія. / *А. С. Ковальчук.* – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. – 308с.
6. *Павленко П.* Нетрадиційні релігії: погляд через призму національного / *П. Павленко* // Релігійна свобода: природа, правові і державні гарантії. Науковий щорічник. – К., 1999. – С.131-136.
7. *Попов Б. В.* Етнос і соціум / *Б.В. Попов, В.А. Піддубний, Л.Є. Шкляр, С. І. Здіорук та ін.* – К.: Наукова думка, 1993. – 172с.
8. *Стетико М. Т.* Буття етносу: витоки, сучасність, перспективи (філософсько-методологічний аналіз) / *М. Т. Стетико.* – К.: Товариство "Знання", КОО, 1998. – 251с.
9. *Стоколос Н.* Етноконфесійні трансформації в Україні: історичні уроки / *Н. Стоколос* // Релігійна свобода. Релігія і церква в Україні: уроки минулого і проблеми сьогодення. Зб. наук. праць №7. – К.: Світ Знань, 2003. – С.33-39.
10. *Стоцький Я.* Українська Греко-Католицька Церква і релігійне становище Тернопільщини / *Я. Стоцький.* – Тернопіль: Підручники & посібники, 2003. – 432с.
11. *Філіпович Л.* Релігійні меншини в Україні: ідентифікація та правовий статус, проблеми та шляхи їх розв'язання / *Л. Філіпович* // Релігійна свобода: природа, правові та державні гарантії. Збірник наукових праць. – К., 1999. – С.106-110с.
12. *Яроцький П.* Проблеми церкви в секулярному, плюрастично-ідейному суспільстві / *П. Яроцький* // Релігійна свобода. Релігія і церква в Україні: уроки минулого і проблеми сьогодення. Зб. наук. праць №7. – К.: Світ знань, 2003. – С.8-16.

Резюме:

И. Барна. ПРОГНОЗИРУЕМАЯ ОЦЕНКА СОВРЕМЕННОЙ КОНФЕССИОНАЛЬНОЙ СТРУКТУРЫ НАСЕЛЕНИЯ ТЕРНОПОЛЬСКОЙ ОБЛАСТИ

Рассмотрены основные положения вероучения религиозных и конфессиональных направлений, представленных в Тернопольской области. Установлены особенности геопространственной организации религиозных и конфессиональных объединений в регионе. Выявлены основные тенденции изменения конфессиональной структуры населения и спрогнозировано изменения религиозной ситуации в области.

Ключевые слова: религия, конфессия, церковь, конфессиональная структура, религиозная организация.

Summary:

Barna I. FORECAST OF MODERN CONFESSION STRUCTURES POPULATION OF TERNOPIL REGION

The basic principles of religious creeds and denominations represented in the Ternopil region. The peculiarities of geospatial organization of religious and church organizations in the region. Found out the main trends in denominational structure of the population and predicted changes in the religious situation in the region.

Keywords: religion, denomination, church, denominational structure, religious organization.

Рецензент: проф. Заставецька О.В.

Надійшла 02.03.2012р.